

SUN'IY INTELLEKT VA NEYRONTORLI TEXNOLOGIYALAR FANIDAN TALABALARNI BILIM VA KO'NIKMALARINI BAHOLASHDA INTELLEKTUAL TIZIMLARDAN FOYDALANISH

¹Abdullayev Axrorbek Anvarjon o'g'li, ²Nazirjonov Diyorbek Fazliddin
o'g'li

^{1,2}Namangan davlat universiteti, ¹O'qituvchi, ²Talaba

Email: axrorbek930303@gmail.com

Email: nazirjonovdiyorbek49@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt va neyron tarmoqli texnologiyalar fanidan talabalarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun intellektual tizimlarni yaratish texnologiyalari muhokama qilinadi. Talabalarni baholashda intellektual tizimlardan foydalanish, o'quv jarayonini avtomatlashtirish va samaradorligini oshirish bilan birga, talabalarning bilim darajasini chuqurroq tahlil etish imkonini beradi. Ushbu maqolada intellektual baholash tizimlarining afzalliklari, ularni yaratish texnologiyalari va qo'llanilish imkoniyatlari tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, Neyron tarmoqlar, bilim, ko'nikmalarini, Intellektual tizimlar, Avtomatik baholash, Mashinaviy o'qitish, Ta'lim texnologiyalari.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida talabalarning bilim va ko'nikmalarini aniq va samarali baholash muhim vazifalardan biridir. Sun'iy intellekt va neyron tarmoqli texnologiyalarning rivojlanishi ta'lim jarayonida yangi imkoniyatlar yaratib, o'qituvchilarga baholash jarayonini avtomatlashtirish va optimallashtirish imkonini berdi. An'anaviy baholash usullari ko'p hollarda inson omiliga bog'liq bo'lganligi sababli sub'ektiv natijalar berishi mumkin. Shu sababli, avtomatlashtirilgan va intellektual tizimlardan foydalanish, talabalarning bilim va ko'nikmalarini yanada ob'ektiv baholashni ta'minlaydi.

Bilim va ko'nikmalarini hamda ularni baholash zaruriyati. Kasbiy kompetensiyalar talabaning o'z sohasida muvaffaqiyatli ishlash uchun zarur bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlarga ega bo'lishini anglatadi. Sun'iy intellekt va neyron tarmoqlar fanida bu quyidagi asosiy ko'nikmalarni o'z ichiga oladi:

Algoritmik fikrlash: Talabalarning sun'iy intellekt va mashinaviy o'qitish algoritmlarini tushunishi va ularni amalda qo'llashi.

Dasturlash ko'nikmalari: Talabalarning dasturlash tillari va asbob-uskunalar bilan ishlash qobiliyati (masalan, Python, TensorFlow).

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni mashinaviy o'qitish modellariga tayyorlash.

Muammolarni hal qilish: Real hayotdagi muammolarni sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida yechish qobiliyati.

Baholash jarayonida bu ko'nikmalarni aniq va samarali o'lchash muhimdir. An'anaviy baholash usullari (imtihonlar, testlar) ushbu maqsadga to'liq erisha olmaydi, chunki ular ko'pincha faqatgina talabning nazariy bilimlarini baholaydi. Intellektual baholash tizimlari esa talabning amaliy ko'nikmalarini ham tahlil qilishga imkon beradi va ularning bilimlarini chuqurroq o'rganadi.

Intellektual tizimlar va ularning afzalliklari

Intellektual tizimlar — bu sun'iy intellekt va neyron tarmoqlar kabi texnologiyalardan foydalanib, insonning kognitiv faoliyatini taqlid qiluvchi dasturiy tizimlardir. Bunday tizimlar quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

Avtomatik baholash: Testlar, imtihonlar va loyihalarni avtomatik ravishda baholash imkonini beradi.

Obyektivlik: Inson omilidan xoli bo'lgan baholash natijalari aniq va obyektiv hisoblanadi.

Shaxsiylashtirilgan o'rganish: Intellektual tizimlar talabning bilim darajasiga mos ravishda shaxsiy o'quv dasturlarini taklif qilishi mumkin.

Natijalarni tahlil qilish: Tizimlar talabning o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelayotganligini aniqlab, ularni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar beradi.

Intellektual tizimlarni yaratish texnologiyalari

Intellektual baholash tizimlarini yaratish uchun quyidagi texnologiyalar qo'llaniladi:

Mashinaviy O'qitish (Machine Learning): Mashinaviy o'qitish intellektual tizimlarning asosiy texnologiyalaridan biridir. Bu texnologiya yordamida tizim talabning o'quv jarayonidagi natijalarini tahlil qilib, ularning bilim darajasini avtomatik ravishda baholaydi. Mashinaviy o'qitish algoritmlari yordamida tizim talabalarning bilimlari va ko'nikmalarini chuqur o'rganadi va baholaydi.

Amaliy misol: Talabning test natijalarini tahlil qilish va ularni mashinaviy o'qitish algoritmlari yordamida baholash. Masalan, Random Forest yoki Support Vector Machines (SVM) algoritmlari orqali talabalar natijalari tahlil qilinadi va ular asosida baho belgilanadi.

Neyron Tarmoqlar (Neural Networks): Neyron tarmoqlar murakkab ma'lumotlarni tahlil qilish va ulardan tegishli xulosalar chiqarishda qo'llaniladi. Bu texnologiyalar yordamida talabning bilim va ko'nikmalarini yanada chuqurroq tahlil qilish va ular asosida baholash mumkin.

Amaliy misol: Convolutional Neural Networks (CNN) yoki Recurrent Neural Networks (RNN) dan foydalanib, talabning qiyinchilik darajasiga mos tarzda baholarni avtomatik aniqlash.

Natural Tilni Qayta Ishlash (Natural Language Processing, NLP): Natural tilni qayta ishlash texnologiyalari yordamida talabning yozma ishlarini, masalan, esse yoki loyihalarni avtomatik baholash mumkin. NLP yordamida tizim talabning yozma ishidagi grammatika, mazmun va mantiqiylikni baholaydi.

Amaliy misol: Talabning esse yozish topshirig'ini BERT (Bidirectional Encoder Representations from Transformers) texnologiyasi yordamida tahlil qilish va baholash.

Ekspert Tizimlar: Ekspert tizimlar — bu inson mutaxassislarining tajribasini taqlid qiluvchi tizimlardir. Bunday tizimlar baholash jarayonida inson mutaxassislarining qarorlarini taqlid qiladi va talabalarning bilimlarini tahlil qiladi.

Amaliy misol: Ekspert tizimlar yordamida talabanning muayyan mavzular bo'yicha kompetensiyasini aniqlash va unga mos baho qo'yish.

Intellectual baholash tizimlarini joriy etish bosqichlari

Intellectual tizimlarni yaratish va joriy etish bir nechta bosqichlardan iborat:

Ma'lumotlar yig'ish: Talabalarning baholash natijalari, testlar va imtihonlar ma'lumot sifatida yig'iladi.

Ma'lumotlarni tozalash va tayyorlash: Yig'ilgan ma'lumotlar tahlil qilish va mashinaviy o'qitish modellariga moslash uchun tayyorlanadi.

Modelni o'rgatish: Mashinaviy o'qitish yoki neyron tarmoqlar yordamida modelga ma'lumotlarni o'rgatish jarayoni amalga oshiriladi.

Baholash va tahlil: Model talabanning bilim darajasini tahlil qilib, uning natijalarini baholaydi.

Prognoz qilish va maslahat berish: Tizim talabanning kelajakdagi o'quv jarayonini prognoz qiladi va ularning bilim darajasini oshirish uchun tavsiyalar beradi.

Xulosa

Sun'iy intellekt va neyron tarmoqli texnologiyalar fanidan talabalarning bilim va ko'nikmalarini baholashni intellectual tizimlar yordamida samarali va ob'ektiv tarzda amalga oshirilishi mumkin. Bunday tizimlar nafaqat talabalarning bilimlarini aniq baholaydi, balki ularning zaif tomonlarini aniqlash va ularni yaxshilash uchun individual o'quv dasturlarini taklif qiladi. Mashinaviy o'qitish, neyron tarmoqlar va natural tilni qayta ishlash texnologiyalari yordamida avtomatlashtirilgan baholash tizimlarini joriy qilish orqali ta'lim jarayoni yanada samarali va innovatsion bo'ladi.

Foydalanilgan manbalar

1. Abdullayev A. MAKTABDA INFORMATIKA FANINI SUN'IY INTELLEKT BILAN INTEGRALLASHGAN USULDA O'QITISH //Talqin va tadqiqotlar. – 2023. – T. 1. – №. 31.

2. Abdullayev Axrorbek Anvarjon o'g'li, Fozilov Shavkatjon Ibrohimjon o'g'li, Ishmetov Bahrom Yangibayevich. (2024). TA'LIM JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKT VA NEYRON TO'RLI TEXNOLOGIYALAR. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13897808>

3. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion Rivojlanish Vazirligi. (2022). Ta'limda Sun'iy Intellekt Texnologiyalari. Deng, L., & Li, X. (2013). Machine Learning Paradigms for Speech Recognition: An Overview. IEEE Transactions on Audio, Speech, and Language Processing, 21(5), 1060-1089.

4. Huang, X., Baker, J., & Reddy, R. (2014). A Historical Perspective of Speech Recognition. Communications of the ACM, 57(1), 94-103.

5. Jurafsky, D., & Martin, J. H. (2019). Speech and Language Processing. Pearson